

Iskustva i pouke lokalnih ratova

— neki opredeljujući faktori daljeg razvoja protivvazdušne odbrane —

Od drugog svetskog rata do danas vođeno je više lokalnih ratova uz primenu svih vrsta savremenog oružja osim nuklearnog. Neki od tih ratova (vijetnamski i treći i četvrti arapsko-izraelski, na primer), prema savremenim klasifikacijama, zadovoljavaju sve kriterijume »velikog rata«, osim što nisu bili nuklearni i svetski. Otuda se s razlogom može tvrditi da je svaki od njih ponaosob predstavljao svojevrsnu primenu i, u mnogo čemu, dalju razradu nekih principa ratne veštine. Znatno broj tih ratova je, iskustvom i porukama, obogatilo praksu pripremanja i vođenja borbi, bojeva i operacija, pa i rata u celini. Radi toga se i savremena vojna misao s najvećom pažnjom bavi ovim ratovima.

Samo po sebi se razume da svaki naučnoistraživački rad na ovu temu podrazumeva i postojanje bar osnovnog empirijskog materijala (građe). Ali, kako su to iskustva drugih, mi se njima ne možemo neposredno koristiti kao modelom, već preko saznanja o tim iskustvima. Ovo posebno treba istaći radi ukazivanja na pravi značaj izvora saznanja o tim iskustvima i kritičnog pristupa njima. Primera radi, u nekim izvorima se zapaža naglašena tendencija glorifikacije pojedinih sistema oružja, naročito kada ih treba plasirati na svetsko tržište (oko tri četvrtine svih isporuka oružja zemljama u razvoju obezbeđuju SAD, SSSR, Velika Britanija i Francuska). Dalje, u nekim publikacijama na Zapadu ističu se velike prednosti oružja sovjetskog porekla da bi se u sopstvenom parlamentu iznudio veći procenat nacionalnog dohotka za naoružanje. Postoje, dakle, različite polazne osnove i interesi za uopštavanje iskustava, a pogotovu za njihovo prezentiranje široj nacionalnoj, blokovskoj ili svetskoj javnosti.

Polazeći od principa da nijedno iskustvo ne može imati opštevažeći značaj, jer je ono u složenoj oružanoj borbi, koja se vodi u različitim uslovima, neponovljivo — važno je uočiti neka obeležja prethodnih ratova posmatrana sa stanovišta protivvazdušne odbrane, a koja više podstiču na razmišljanje i inspirišu nego što nude i pružaju gotova rešenja.

Na osnovi analize iskustava iz nekih većih lokalnih ratova može se reći da bi neki od činilaca, ispoljenih u njima, mogli i sa gledišta naše koncepcije i doktrine biti da utiču na razvoj protivvazdušne odbrane.

1. Brz razvoj sredstava za napad iz vazduha i kosmosa (aviona, bespilotnih letelica, helikoptera, raketa i satelita), te njihova velika razorna moć i primena sve izraženije ukazuju na strateški značaj protivvazdušne odbrane u oružanim snagama i civilnom sektoru svake zemlje.

Analiza lokalnih ratova i tendencija razvoja letelica i ubojnih sredstava za napad iz vazduha ukazuju da se uloga vazdušne komponente u oružanoj borbi znatno proširuje. Zapravo, u svim lokalnim ratovima, vođenim posle drugog svetskog rata, najizrazitija nadmoć agresora u tehnici ostvarivala se i ogledala upravo u vazduhoplovnoj komponenti.

Avijacija, helikopteri i bespilotne letelice predstavljaju snažno sredstvo za nanošenje masovnih udara po celokupnoj teritoriji napadnute zemlje. Početak agresije se upravo i odlikuje takvim udarima. Munjevit udar avijacije, uz primenu masovnih vazdušnih desanata, osnovno je obeležje postupaka agresora kada želi postići ne samo operativno već i strateško iznenađenje. Takvi udari iz vazduha, kombinovani sa operativnim vazdušnim desantima, mogu se definisati i kao jedno od osnovnih sredstava vojne strategije kojim se postiže uspešan ishod početnog perioda rata, čemu će agresor, uostalom, uvek težiti.

Osnovna strateška ideja se sastoji u tome da se žrtva agresije munjevitim i snažnim početnim udarom iznenadi, razbije njene oružane snage, spreči mobilizaciju i organizovanje narodnog otpora i na taj način se rat za što kraće vreme završi. U takvim uslovima masovna, raznovrsna i efikasna protivvazdušna odbrana zemlje predstavlja jedan od bitnih preduslova za sprečavanje operativno-strateškog iznenađenja, te bitan uslov za uspešnu mobilizaciju i strateški razvoj oružanih snaga i prelazak svih struktura društva i potencijala zemlje na ratni kolosek.

Uvaži li se takav prilaz vazdušnoj komponenti u lokalnim ratovima, nužno je ukazati na još dva bitna obeležja kriterijuma za vrednovanje početnog perioda rata, a koja su u vezi sa ratnim vazduhoplovstvom i protivvazdušnom odbranom.

Prvo. Dosadašnja iskustva ukazuju da lokalnom ratu najčešće prethodi duži ili kraći period političke krize i primene raznih oblika specijalnog rata. Za to vreme celokupni sistem odbrane, što znači i

protivvazdušne, moguće je staviti u visok stepen borbene gotovosti, a što se ispoljava u tome da su jedinice PVO spremne da odmah, ili za najkraće vreme, pristupe izvršenju borbenog zadatka — blagovremeno otkrivanje protivničkih letelica i njihovo uništavanje u vazдушnom prostoru. Međutim, takvo stanje borbene gotovosti jedinica protivvazdušne odbrane samo je jedan od preduslova za sprečavanje operativnog iznenađenja.

Nema države, pa ni tehnički najrazvijenije, u kojoj se stalnom borbenom gotovošću jedinice PVO može stvoriti »kišobran« iznad pojedinih delova državne teritorije (zona, rejona, pravaca) i na taj način sprečiti dejstvo protivnika iz vazduha. Prema tome, i u uslovima postojanja brojnih jedinica protivvazdušne odbrane, naoružanih savremenim borbenim sredstvima i uz njihovu stalnu borbenu gotovost, nužno je preduzimanje i drugih mera koje otežavaju dejstva vazduhoplovnih snaga agresora i ublažuju i otklanjaju njihove posledice. Da bi se to ostvarilo, nužno je stalno i skladno usavršavanje celokupnog sistema protivvazdušne odbrane, i to na široko postavljenoj osnovi — i u okviru oružanih snaga i u civilnom sektoru. To je, pak, nemoguće postići u periodu kraće političke krize koja, kako je rečeno, prethodi lokalnom ratu. To je zapravo period koji, sa stanovišta PVO, može biti shvaćen samo kao »signal« za njeno stavljanje u određeni stepen borbene gotovosti, za izražavanje težišta protivvazdušne borbe i izvesnu dogradnju nekih elemenata njenog sistema, ali ne i njegovu izgradnju. Otuda pripreme u miru gotovo presudno utiču na efikasnost sistema PVO u sprečavanju iznenađenja na svim nivoima.

Drugo. Praksa pokazuje da za male zemlje makar i delimično uvažavanje rezona »da se u početku gubi bitka da bi se kasnije dobio rat« predstavlja veliki rizik. Čak i kraća analiza lokalnih ratova frontalnog tipa upućuje na zaključak da je veoma značajno da se već od početka agresije pruža snažan otpor neprijatelju. To je bitan preduslov za uspešan ishod rata, a naročito odbrambenih operacija koje žrtva agresije primenjuje u početnom periodu rata. Ovo pogotovu zbog toga što se borbena dejstva agresora u savremenim uslovima karakterišu brzinom njihovog odvijanja i stalnim nastojanjima da se za što kraće vreme postignu ciljevi rata. Radi toga agresor poseban značaj pridaje iznenadnom i masovnom prvom udaru, čiji su nosioci ratno vazduhoplovstvo i oklopno-mehanizovane snage. Teže posledice takvog iznenadnog i masovnog udara mogu biti ublažene žilavim i snažnim otporom sistema protivvazdušne, protivoklopne i protivdesantne odbrane, koji upravo zbog takve uloge još u miru moraju biti savremeno izgrađeni i dobro organizovani.

Dobivši tako povećanu ulogu i sve značajnije mesto u oružanoj borbi, sistem PVO sledi tendencije stalnog kvantitativnog i kvalitativnog jačanja, i to u svim njegovim elementima: vazдушnom osmatranju, javljanju (uzbunjivanje) i navođenju; borbi sa ciljevima u vazduhu; raznovrsnim merama i postupcima protivvazdušne zaštite. S tim u vezi vredno je pažnje i iskustvo iz lokalnih ratova koje ukazuje da je vitalnost protivvazdušne odbrane, pored ostalog, uslovljena i karakterom i vrstom rata. U nacionalnooslobodilačkim i revolucionarnim ratovima, pretežno partizansko-frontalnog tipa, protivvazdušna odbrana jača srazmerno sa jačanjem ukupnog otpora agresiji, stalno je u usponu, naročito mere protivvazdušne zaštite. Tako je bilo u korejskom i alžirskom ratu, kao i ratovima u Indokini. Međutim, u kratkotrajnim lokalnim ratovima frontalnog tipa, naročito u arapsko-izraelskim, prvi udari agresorske avijacije najčešće su presudno uticali na ostvarenje prevlasti u vazduhu, pa i na ishod rata u celini (tipičan primer za to je treći arapsko-izraelski rat 1967. godine).

Narušeni, najčešće statični, sistem protivvazdušne odbrane ne uspeva da uspostavi kontinuitet dejstva i prilagodi se novonastaloj situaciji. Nasuprot takvoj koncepciji, primeri protivvazdušne odbrane u vijetnamskom i nekim drugim lokalnim ratovima ukazuju na bogatstvo originalnih mera i postupaka shodno nastaloj situaciji i načinu postupanja neprijateljske avijacije. U takvom slučaju agresor nije u stanju da sledi bogatstvo promena koje nastaju u protivvazdušnoj odbrani branioca, naročito u primeni različitih mera i postupaka protivvazdušne zaštite stanovništva i materijalnih dobara.

2. Tendencija razvoja ratne veštine pokazuje da vazduhoplovne snage ne samo što po obimu i dometu proširuju klasične zadatke obezbeđenja vatrene podrške i zaštite dejstva kopnenih snaga nego i kvalitetno menjaju obezbeđenje manevra živom silom i tehnikom — korišćenjem vazdušnog prostora. Na taj način se u oružanim snagama stvaraju brzopokretni ešloni za hitne intervencije u kriznim situacijama. S tim u vezi, ubrzan razvoj vazdušnodesantnih i vazdušnopokretnih snaga, transportne avijacije i avijacije kopnene vojske, a posebno helikopterskih jedinica, omogućuje da manevar vazdušnim putem ima ne samo taktički već i operativni, a u pojedinim situacijama i stratejski značaj.

Velika vatrena moć avijacije i helikoptera i široke mogućnosti korišćenja vazdušnog prostora za manevar snagama kopnene vojske postaju dve osnovne komponente munjevitog rata, naročito kada su u pitanju agresije velikih sila na male zemlje. Sa sigurnošću se može tvrditi da će ove dve komponente određivati ritam savremenih dejstava kopnene vojske.

Snage Severnoatlanskog pakta i Varšavskog ugovora, a naročito dve vodeće sile u njima, imaju u potpunoj borbenoj spremnosti krupne strategijsko-operativne sastave (mirnodopske vojne snage koje čine prvi borbeni ešelon) i u mogućnosti su da u rat krenu iz mirnodopskih garnizona bez popune ili sa neznatnom popunom. Koristeći se takvim svojim preimućtvom, one su u mogućnosti da za nekoliko časova obave neposredne pripreme za otpočinjanje napada, otpočinu napad i zadaju udare iz vazduha po najznačajnijim objektima na celoj dubini ratišta, kombinujući ih sa vazдушnim desantima (operativnog i strategijskog značaja) i napadima oklopno-mehanizovanih snaga na izabranim pravcima.

Za sistem protivvazdušne odbrane — s obzirom na fizionomiju savremene agresije u lokalnim ratovima — bitno je zaključiti da je danas manevar vazдушnim putem, za razliku od prošlosti u kojoj je bio retkost, jedan od najznačajnijih činilaca od kojih zavisi taktička, operativna i strategijska pokretljivost, zbog čega bi se on svakodnevno primenjivao, naročito u taktičkim i operativnim razmerama. Gledano u tom svetlu, u bilo kojoj vrsti agresije na našu zemlju s razlogom se može očekivati masovna upotreba vazдушnih desanata, a posebno helikopterskih. Ta okolnost proširuje zadatke protivvazdušne odbrane, čineći je složenijom i izuzetno značajnom komponentom u sistemu protivdesantne borbe.

Ima mišljenja da za borbu protiv vazдушnih desanata ne treba posebno organizovati i pripremati protivvazдушnu odbranu, jer se ona, navodno, odvija u okvirima opšteg sistema PVO. Takvo rezonovanje je samo delimično tačno. Iskustva lokalnih ratova, a naročito vijetnamskog, ukazuju upravo na to da je borba protiv vazдушnih desanata u toku leta i spuštanja utoliko uspešnija ukoliko se sistem protivvazdušne odbrane »prilagodi« uslovima ukupne protivdesantne borbe i postane jedna od njenih glavnih komponenata, a u slučaju taktičkih helikopterskih desanata i osnovni nosilac te borbe. Često i pešadijski bataljoni, naoružani lakom protivavionskom artiljerijom i lakim prenosnim protivavionskim raketama, uz postojanje organizovanog sistema za vazdušno osmatranje i javljanje, mogu predstavljati »mali« sistem protivvazdušne odbrane čija je osnovna funkcija u datoj situaciji borba protiv taktičkog helikopterskog desanta — za vreme leta i spuštanja.

Praksa lokalnih ratova, naime, pokazuje da je doprinos jedinica protivvazdušne odbrane ukupnoj borbi protiv vazдушnih desanata srazmeran njihovoj kvalitativnoj i kvantitativnoj vrednosti, veštini organizovanja koordinacije rada i sadejstva svih elemenata sistema u toku borbe sa desantom.

Stepen savremenosti organizacije protivvazdušne odbrane, u okviru sistema protivdesantne odbrane, može biti izražen kroz dva bitna postupka: prvo — na vazdušnodesantnim prostorijama gde se očekuje spuštanje operativnih i operativno-strategijskih desanata organizuje se jedinstven sistem protivvazdušne odbrane koji uključuje sve elemente teritorijalne i trupne protivvazdušne odbrane; drugo — poštovanjem načela jedinstvenosti i masovnosti sistema protivvazdušne odbrane u okvirima sistema protivdesantne borbe znatno se povećava ukupna efikasnost te borbe. U takvim uslovima moguće je koordinirati borbu protiv desanta na celoj dubini marš-rute leta iznad vlastite teritorije i u toku spuštanja, kao i protivvazdušne odbrane kopnenih snaga predviđenih za borbu protiv desanta. Tako organizovan sistem protivvazdušne odbrane postaje žilav i otporan i na dejstvo avijacije koja podržava desant (izviđanje, nanošenje vatrenih udara u elektronsko ometanje).

3. Ubojna sredstva za dejstvo iz vazdušnog prostora veoma su raznovrsna i iz dana u dan postaju sve savremenija, ubojitija i preciznija. Učešće tih sredstava u ukupnoj vatrenoj moći napadača u izvođenju operacija sve je veće. Njihova ubojna moć za poslednjih deset godina veća je za deset i više puta i ima tendenciju stalnog uspona, ne računajući tu i nuklearna borbená sredstva. Prema tome, danas je nerealno govoriti o ubojnim sredstvima za dejstvo iz vazduha u klasičnom smislu pojma.

Moć tih sredstava nije uslovljena samo povećanjem eksploziva u bombama i raketama koje nose i lansiraju savremeni avioni, kao što je to bio slučaj u prošlosti, nego, pre svega, povećanjem preciznosti pogađanja — primenom televizijskog i laserskog vođenja. Nije čak preterano zaključiti da se moć »ubojnih klasičnih sredstava« za napad iz vazduha približava moći taktičkog nuklearnog oružja male snage. Upravo na taj način se smanjuje potreba i verovatnoća upotrebe nuklearnih borbenih sredstava taktičke namene u lokalnim ratovima, čija upotreba uvek sadrži veliki stepen rizika eskalacije rata.

Vođene rakete vazduh-zemlja i vođene vazduhoplovne bombe ubuduće će predstavljati osnovna klasična ubojna sredstva za napad iz vazduha. Posebno je izražena tendencija razvijanja savremenih vođenih raketa kojima su naoružani helikopteri namenjeni za protivoklopnu borbu.

Usavršavanje postojećih i iznalaženje novih ubojnih sredstava za napad iz vazduha stalno je praćeno usavršavanjem nosioca tih sredstava: aviona, helikoptera i bespilotnih letelica.

Za sistem protivvazdušne odbrane posebno je značajno istaći sledeće bitne principe upotrebe savremenih ubojnih sredstava od avijacije i helikoptera:

— napad na cilj (objekat) izvodi se sa neuporedivo većih daljina od ranijih zahvaljujući usavršenom sistemu vođenja, čime se izbegava dolazak aviona u neposrednu blizinu cilja i u zonu efikasne vatre jedinica protivvazdušne odbrane;

— kada je nemoguće izbeći zonu dejstva borbenih sredstava protivvazdušne odbrane, zadržavanje u toj zoni je veoma kratko i lansiranje se izvodi po principu vođenja »lansiraj i zaboravi«, da bi avion što pre izašao iz uspešne zone vatre protivničkih sredstava PVO;

— u svim situacijama sastavni deo dejstava iz vazduha su elektronska ometanja sredstava protivvazdušne odbrane radi njihovog neutralisanja pre početka napada na objekte koje ove jedinice brane.

Navedeni principi dejstava savremene avijacije uslovljavaju i radikalne promene u postupcima, a naročito u načinu grupisanja jedinica protivvazdušne odbrane pri odbrani jednog objekta.

4. Iskustva iz lokalnih ratova ukazuju na veliki značaj elektronskih dejstava u vođenju oružane borbe. Zbog toga sve procene o dejstvu agresora iz vazduha moraju polaziti od zaključaka da će napadač od samog početka primeniti elektronsko izviđanje i ometanje — sa postojećim i usavršenim elektronskim sistemima. Vodeće sile blokova, i kada nisu direktno angažovane u vođenju oružane borbe u konkretnom lokalnom ratu, pomažu svojim saveznicima angažovanim u tom ratu — najčešće u vidu elektronskog izviđanja. To saznanje do kojeg se dolazi analizom lokalnih ratova ukazuje na potrebe stalnog praćenja elektronskih sredstava i njihovog uticaja na vođenje borbe. Elektronsko ometanje osetno može da smanji efikasnost sistema protivvazdušne odbrane. Uostalom, na primeru trećeg arapsko-izraelskog rata, vođenog juna 1967. godine, videlo se da je elektronskim dejstvima moguće čak i potpuno paralisati dejstvo protivvazdušne odbrane. Problemi te vrste u PVO moraju se rešavati sopstvenom tehnologijom i naučnoistraživačkim radom.

5. Brz razvoj aviona i helikoptera i savremenih ubojnih sredstava bio je izazov za protivvazдушnu odbranu.

Protivavionske rakete prvi put su upotrebljene u DR Vijetnamu, 1965. godine, u borbi s američkom avijacijom. Od tada do danas razvijeno je nekoliko generacija protivavionskih raketa zaborbu protiv savremenih aviona na svim visinama. Nastala je »trka« između avijacije i protivavionskih raketnih sistema, koja se nastavlja. Smatra se da je u toj trci četvrti arapsko-izraelski rat, vođen oktobra 1973.

godine, prvi put u istoriji pokazao prednost koju ima zemaljska komponenta protivvazdušne odbrane u borbi sa avijacijom. Ranije je tu prednost, naime, ostvarivala lovačka avijacija kao najvažnije sredstvo protivvazdušne odbrane.

Danas je snažno izražena tendencija razvoja i primene mobilnih, lakih i prenosnih sistema protivavionskih raketa u sprezi sa lakom protivavionskom artiljerijom koja je opremljena savremenim radar-skim i računarskim sredstvima i opremom. Tako su borbena sredstva u stanju da uništavaju avione (i druge vazdušne letelice) koji lete od najmanjih do najvećih visina. U svim armijama osetno jača trupna protivvazdušna odbrana, čime se znatno povećavaju mogućnosti manevra trupa na bojištu u uslovima intenzivnog dejstva protivničke avijacije.

Razvoj trupne protivvazdušne odbrane kreće se smerom zamene klasičnih oruđa lake protivavionske artiljerije sistemima lakih protivavionskih raketa, sa jasno naglašenom tendencijom na jačanje protivvazdušne odbrane taktičkih jedinica. To, međutim, ne znači da laka protivavionska artiljerija (sa znatnim modifikacijama) potpuno gubi svoju vrednost u sistemu protivvazdušne odbrane. Naprotiv, još dugo će njena efikasnost biti znatna, naročito u borbi protiv helikoptera i letelica koje lete na malim visinama, posebno u uslovima snažnog elektronskog ometanja.

Uvođenje masovnih lakih i prenosnih raketnih sistema na nivou taktičkih jedinica kopnene vojske znatno je usložilo sadejstvo trupne protivvazdušne odbrane sa vlastitom avijacijom. Problem bezbednosti leta vlastite avijacije u zoni dejstva protivvazdušne odbrane je i do sada bio veoma složen. Primera radi, prema nekim izvorima u četvrtom arapsko-izraelskom ratu preko 30% uništenih aviona UAR oboreno je od vlastite protivvazdušne odbrane. Izgledi za potpuno rešenje ovog problema u bliskoj budućnosti su veoma mali.

6. Iskustva iz lokalnih ratova ukazuju na opravdanost tendencija ispoljenih u mnogim armijama — da se jedinice protivvazdušne odbrane formiraju u mešovite sastave.

Postojanje mešovitih sastava jedinica protivvazdušne odbrane — naoružanih različitim sistemima protivavionskih raketa i protivavionske artiljerije — ima opravdanje izraženo u potrebi efikasnog dejstva po letelicama od najmanjih do najvećih visina. Pored toga, kod mešovitih sastava se na najracionalniji način slabosti jednog borbenog sredstva (rakete, topa) ublažavaju prednostima drugog, naročito u uslovima elektronskog izviđanja i ometanja, a to su upravo uslovi koji više ne predstavljaju izuzetak nego pravilo ponašanja avi-

jacije kada dejstvuje po ciljevima na zemlji ili moru. U takvom mešovitom sistemu nema »zastarelih« borbenih sredstava PVO. Praksa je pokazala da se objedinjenom upotrebom i usklađenim dejstvom borbenih sredstava PVO u zoni operacije postižu veći efekti dejstva, ispoljava veća mogućnost sistema PVO i osigurava veća bezbednost leta vlastite avijacije.

Posebno treba istaći da je osnovna slabost zemaljskih sistema protivvazdušne odbrane — ograničena mogućnost brzih i većih manevra, odnosno prenošenja težišta PVO manevrom s jednog na drugi pravac. To se ne može kompenzirati manevrom vatre. Zato lovačka avijacija, kao sredstvo protivvazdušne odbrane, ima nezamenljivu ulogu u takvim situacijama.

7. »Sklonište je vaš dom« — bila je jedna od glavnih borbenih parola Vijetnamaca u dugogodišnjem oslobodilačkom i revolucionarnom ratu koji su vodili protiv tehnički nadmoćnijeg protivnika. Ta parola, možda, najvernije simbolizuje značaj mera protivvazdušne zaštite u savremenim uslovima vođenja rata. Trebalo se zakloniti od prave vazdušne inkvizicije, držeći se principa da »kad neko nije jak treba da bude spretan«.

Zaista, oslobodilački i revolucionarni ratovi, vođeni u poslednje tri decenije, pokazali su da nadmoćnost u pojedinim vrstama naoružanja, a ponajpre vazduhoplovnog, ne može predstavljati apsolutni kriterijum za merenje ukupne snage. Osnovna suprotnost agresorske strategije vođenja lokalnih ratova se, upravo, sastoji u suprotnosti između procenjenog odnosa snaga i realne pojave. Agresor svoju strategiju, prevashodno, zasniva na nadmoćnosti koju ima u tehničkom faktoru i na toj osnovi na ubojitosti savremenih borbenih sredstava. Takve agresorske strategije stavljaju u drugi red vrednosti ostale faktore rata i oružane borbe, naročito ulogu ljudskog faktora sa višim borbenim moralom, političkom svešću i veštinom ratovanja.

Saznanje iz lokalnih ratova, a naročito korejskog, alžirskog i vijetnamskog, nedvosmisleno upućuju na zaključak da su brojne, raznovrsne i efikasne mere civilne zaštite (a u okviru njih i protivvazdušne zaštite) značajan uslov za vođenje dugotrajnog rata. Zato uređenje teritorije za potrebe protivvazdušne odbrane u miru dobija sve veću vrednost i aktuelniji značaj, razume se u sklopu ukupnih mera pripreme zemlje za rat.